

De Dr. P.A. Tiele-Stichting stelt zich ten doel om de wetenschap van het boek in al haar aspecten te bevorderen. Om een nauwere samenwerking tussen alle branches en beroepsgroepen in de wereld van het boek te bewerkstelligen heeft zij een samenwerkingsverband tot stand gebracht waarin wetenschappelijke en marktgelieerde organisaties en instellingen zijn vertegenwoordigd.

AANGESLOTEN ORGANISATIES

Academie der Kunsten, Universiteit Leiden
BNO (Beroepsorganisatie Nederlandse Ontwerpers)
Boekwetenschap en handschriftenkunde, Universiteit van Amsterdam, Leerstoelgroep~
Book and Digital Media Studies, Universiteit Leiden, Masteropleiding~
CB (Centraal Boekhuis)
Drukwerk in de Marge, Stichting ~
FOBID, Netherlands Library Forum
Grafische Cultuurstichting
Graphic Design Museum, de Beyerd
KB (Koninklijke Bibliotheek)
KVVB (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak)
Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, (NLM D), Nederlands ~
Museum Enschedé
Museum Meermannno
NBb (Koninklijke Nederlandse Boekverkoopersbond)
NBV (Nederlandse Boekhistorische Vereniging)
Nederlands Genootschap van Bibliofielen
Nederlandsche Vereeniging van Antiquaren (NVVA)
NUV (Nederlands Uitgeversverbond)
SIOB (Sectorinstituut Openbare Bibliotheken)
Stichting Lezen
Stichting Handboekbinden
Universiteitsbibliotheek Universiteit van Amsterdam (UBA)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Leiden (UBL)
Universiteitsbibliotheek Universiteit Utrecht (UBU)
Universiteitsbibliotheek Vrije Universiteit Amsterdam (UB-VU)
Zeeuwse Bibliotheek

WETENSCHAPPELIJKE ADVIESRAAD

Prof.dr. A.A. den Hollander, voorzitter
Prof. dr. J.A. Baggerman
Prof. dr. J.A.A.M. Biemans
Prof. J. Boter
Prof. dr. J.A.H. Bots
Dr. B.P.M. Dongelmans
Prof. dr. J.M.H.J. Hemels
Prof. dr. P.G. Hoftijzer
Prof. dr. E.A. Kuitert
Prof. dr. J.S. Mackenzie Owen
Prof. dr. P.W.M. Rutten
Prof. dr. D.H. Schram
Prof. dr. h.c. G.A. Unger

Donateurs

De Tiele-Stichting wordt niet gesubsidieerd. Donateurs zijn daarom van harte welkom. Zij ontvangen de *Nieuwsbrief*, worden uitgenodigd voor de Tiele-lezingen en worden op de hoogte gehouden van alle activiteiten van de stichting. Voor een bijdrage van minimaal € 17,50 per jaar wordt u donateur. U kunt zich aanmelden bij het secretariaat van de stichting: info@tiele-stichting.nl.

Sponsors

Amsterdam University Press
Bohn Stafleu van Loghum
Centraal Boekhuis
Gottmer Uitgevers Groep
Koninklijke Bibliotheek
WPG Uitgevers
Museum Meermannno
De Dr. P.A. Tiele-Stichting is hen zeer erkentelijk voor hun bijdragen.

Nieuwsbrief

De *Nieuwsbrief* van de Dr. P.A. Tiele-Stichting verschijnt onregelmatig, maar tenminste tweemaal per jaar, onder redactie van Maaïke Rietrae, Willemien van Dijk en Corinna van Schendel. Berichten en mededelingen kunt u sturen naar het secretariaat van de stichting of mailen naar info@tiele-stichting.nl.

BESTUUR

Voorzitter
Els van Eijck van Heslinga

Secretaris

Willemien van Dijk

Penningmeester

Marieke van Delft

Leden

Corinna van Schendel
Adriaan van der Weel
Barry Wiebenga
Cees van Wijk

COÖRDINATOR

Maaïke Rietrae

COLOFON

DR. P.A. TIELE-STICHTING
Koninklijke Bibliotheek
Postbus 90407
2509 LK Den Haag

T 070 314 02 92
F 070 314 05 12
E info@tiele-stichting.nl
I www.tiele-stichting.nl

KvK AMSTERDAM 41 20 47 37
POSTBANK 59 90 08
FORTIS BANK 83 00 85 084

BASISONTWERP
Yolanda Huntelaar, Amsterdam

DR. P.A. TIELE-STICHTING

Samenwerkingsverband voor Boekwetenschap in Nederland

NIEUWSBRIEF

“HOE DOEN ZIJ HET?”

Dat is de centrale vraag op het tweede symposium dat de Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVVB) samen met de Tiele-Stichting organiseert. ‘Zij’ zijn aan het boekenvak verwante mediasectoren, ‘het’ is klantenbinding in het digitale tijdperk. Hoe bereikt en behoudt men de steeds driftiger internettende klanten? Geboeid luisteren de ruim driehonderd aanwezigen op 22 maart in theater Diligentia te Den Haag naar sprekers uit de sfeer van wetenschappelijke uitgeverij, kranten, omroep, auteurs en het Vlaamse boekenvak. Het wetenschappelijk onderzoek naar mediagebruik komt in de *Tiele-lezing 2010* aan bod. Ook wordt de *Tiele-Scriptieprijs 2009* uitgereikt (zie hieronder). Dagvoorzitter is Nelleke Noorder-vliet, als auteur nauw betrokken bij het onderwerp.

In alle sectoren zijn de ‘klanten’ zich binnen enkele jaren zo anders gaan gedragen, dat men hun gedragspatronen wel moest volgen en de eigen organisatie op de schop moest nemen. Groot probleem blijkt echter hoe men inkomsten kan genereren in een vaak ‘gratis’ omgeving. Vanuit de wetenschappelijke uitgeverij doet *Geert Noorman* (directeur NUV) de aanbeveling: zorg voor nauwe samenwerking met je klanten, volg ze, experimenteer met wat ze willen, stimuleer het gebruik van nieuwe technologie en verhoog zo de waarde van informatie. *Yvonne Zonderop* (journaliste en lid Commissie Brinkman) schetst het dilemma dat kranten geïnvesteerd hebben in websites, maar dat die geen goed verdienmodel hebben opgeleverd. De contacten tussen journalist en lezer zijn enorm verlevendigd, maar de consument laten betalen voor kwalitatief goede informatie lukt onvoldoende. Onder het motto ‘NOS altijd voor iedereen’ is die omroep van aanbodgestuurd publiekgericht geworden, aldus *Roeland Stekelenburg* (hoofd Nieuwe Media NOS). Programma’s worden nu per doelgroep aangeboden in elk gewenst medium (radio, TV, internet, mobiel) en format (Twitter). Jong personeel experimenteert met steeds nieuwere vormen en het publiek kan interactief participeren in programma’s. Het bereik van de NOS is dan ook gestegen. *Geert Joris* (directeur *boek.be*, Vlaanderen) vertelt dat het Vlaamse boekenvak onlangs in het ‘Huis van het boek’ de diverse organisaties onder één dak heeft gebracht, om samen te werken bij promotie, opleiding, onderzoek, innovatie en websites. Er is goede hoop dat door deze bundeling van krachten in Vlaanderen de keten ‘auteur – uitgever – boekhandel – bibliotheek – koper / lezer’ in stand blijft. Schrijver *Marcel Möring* stelt dat het gewenst is dat auteurs – de scheppers van boeken en eerste schakel in de keten – een hoger percentage van de opbrengst gaan krijgen. Zo niet, dan kunnen auteurs nu zelf hun boeken via digitale kanalen aan de man gaan brengen.

Wetenschappelijk onderzoeker *Jos de Haan* (Sociaal en Cultureel Planbureau) geeft in de Tiele-lezing ‘De trage acceptatie van snelle media’ een overzicht van de ontwikkeling van de nieuwe media tus-

nr. 15 - september 2010

De meerwaarde van het E-boek?

Cees van Wijk

De opkomst van het E-boek zorgt voor de nodige opwindings. Waar de digitale informatieoverdracht in andere uitgeefsectoren inmiddels gemeengoed is geworden, staat de markt van het algemene boek een heuse revolutie te wachten. Vele partijen in de bedrijfskolom maken zich ernstige zorgen. Vergelijkingen met de muziek-industrie zijn snel gemaakt. Sommigen zien nieuwe mogelijkheden. Maar iedereen kijkt in een glazen bol, orakelt er lustig op los en slijpt alvast de messen.

Als gelukkige bezitter van een paar E-readers (hoewel technisch niet volmaakt heel handig voor professioneel gebruik door redacteuren, want geen gesjouw meer met manuscripten) en nu ook een Ipad, geloof ik dat er nog een hele weg te gaan is voordat er sprake is van een doorbraak.

Neem de Ipad. Heel aardig om mee te spelen, te mailen, te archiveren en te internetten maar nog geen apparaat waarop je onbekommerd boeken gaat laden tegen prijzen die in enige verhouding staan tot die van de gedrukte versies. Ja, gratis, dan wel tegen afbraakprijzen of weggegeven bij andere artikelen, dat zijn wellicht interessante proposities met vooralsnog non-existente verdienmodellen voor de producent.

Wellicht komt die doorbraak er wanneer het digitale boek voorzien wordt van toevoegingen (auditief, visueel) die uitsluitend digitaal kunnen worden geconsumeerd en die ook nog in een behoefte voorzien. Meerwaarde voor de lezer-consument zou wel eens een nieuwe markt kunnen scheppen. En meerwaarde is nodig want uit onderzoek blijkt dat bij teksten van enige omvang het lezen van papier sneller gaat dan het lezen van een scherm.

Het ontwikkelen van een visie hierop lijkt me voor marktpartijen een prioriteit, in plaats van te steggelen over de verdeling van de voorlopig minimale koek.

Want reken maar dat de digitale boekenconsument straks kan putten uit een onmetelijke gratis bibliotheek van rechtenvrije E-boeken. Daar zorgen de Googles van deze wereld wel voor.

Op mijn Ipad staan inmiddels de complete werken van William Shakespeare. Gratis bij de Appstore.

Cees van Wijk is algemeen directeur van Gottmer Uitgevers Groep

Nieuwe secretaris Tiele-Stichting

Tijdens de Vergadering van Aangeslotenen op 22 maart 2010 is drs. Willemien van Dijk benoemd tot bestuurslid van de Tiele-Stichting. Zij neemt het secretariaat over

Willemien van Dijk

van Corinna van Schendel. Willemien van Dijk studeerde Nederlandse taal en cultuur aan de Universiteit van Leiden. Ze specialiseerde zich in de Middelenederlandse, geestelijke letterkunde en studeerde af op een onderzoek naar een deel van het boekenbezit van het Sint-Agnesklooster in Maas-eik. Hierna was ze vier jaar werkzaam aan de faculteit Godgeleerdheid van de Vrije Universiteit Amsterdam als onderzoeker bij het project *Repertorium van Middelenederlandse preken in handschriften tot en met 1550*. Op dit moment is ze werkzaam bij de afdeling Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek van de Vrije Universiteit Amsterdam.

Nieuwe coördinator Tiele-Stichting

Op 24 februari jongstleden heeft drs. Maaïke Rietrae het coördinatorschap van de Tiele-Stichting overgenomen van Ellen van Oers. Ellen vervulde deze functie van 2005 tot 2010.

Maaïke Rietrae studeerde middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit Utrecht. De afsluiting van haar studie bestond uit een stage in de Koninklijke Bibliotheek,

Maaïke Rietrae

waar zij een middeleeuwse fragmentencollectie onderzocht. Sinds die tijd is Maaïke vooral bezig geweest met de bestudering van middeleeuwse teksten. Ze doet dit momenteel

drie dagen per week bij het Onderzoeksinstituut voor Geschiedenis en Cultuur (OGC) van Universiteit Utrecht in een project dat onderzoek doet naar de vroegste overleveringen van de *Virtutes apostolorum* van Pseudo-Abdias. Daarnaast is ze per 24 februari twee dagen per week werkzaam als coördinator van de Tiele-Stichting.

Jos de Haan / Foto: Hannie van Herk

sen 1985 en 2005. Er voltrok zich geen revolutie, maar een evolutie. De acceptatie van nieuwe media blijkt per doelgroep namelijk zo sterk te verschillen, dat oude en nieuwe media voorlopig naast elkaar blijven bestaan. Met een levendige discussie eindigt dit interessante symposium, dat weliswaar niet tot een eenduidig advies over klantenbinding in de boekenbranche leidt, maar veel ideeën en inspiratie geeft bij het zoeken naar nieuwe digitale vormen in het boekenvak.

BIJZONDER OUD PAPIER GEVONDEN: EEN COLLECTIE P.A. TIELE

Bij het inventariseren van het archief van de UB van de UvA, dat binnenkort wordt overgedragen aan het Stadsarchief, kwam materiaal boven water dat daar niet bij hoorde. Het ging om zorgvuldig geordende correspondentie, grotendeels aan en deels van P.A. Tiele.

Pieter Anton Tiele (1834–1889) was aanvankelijk medewerker bij beroemde boekhandelaren. Van 1853 tot 1858 was hij custos van de Stedelijke bibliotheek van Amsterdam, waar hij de vierdelige gedrukte catalogus samenstelde die lange tijd gold als een model. Omdat de Curatoren hem niet voldoende vrijheid gaven om zijn werk goed te kunnen blijven doen, nam hij ontslag. In 1866 werd hij conservator van de gedrukte boeken in de UB-Leiden, waar hij een nieuwe manier van catalogiseren invoerde. Ook de UB-Utrecht, waar Tiele sinds 1879 bibliothecaris was, wist hij grondig te vernieuwen. In 1886 werd hij voor zijn werk beloond met een eredoctoraat.

Hoe kwam nu dit Tiele-materiaal terecht in uitgerekend de UB van de UvA? Het zou toch een beetje vreemd zijn als Tiele deze stukken aan Amsterdam geschonken zou hebben, de werkgever waar hij zo ongelukkig was vertrokken. Toen Tiele (pas) in 1879 trouwde met Agatha Catharina ter Meulen werd hij een aangetrouwde oom van Jacob ter Meulen, zelf bibliothecaris van het Vredespaleis. Deze Ter Meulen (1884–1962) had graag over Tiele willen publiceren en zal de stukken daarom verzameld, geordend en bewaard hebben.

Daar is het nooit van gekomen, maar via Ter Meulen is het materiaal beland bij de Amsterdamse bibliothecaris Herman de la Fontaine Verwey (1901–1989). Die zal de collectie bewaard hebben in zijn directeurskamer waar ook het lopende bibliotheekarchief stond. Later zal het onderscheid met het UB-archief uit zicht zijn geraakt: oud papier is oud papier. Door deze vondst zijn we in één klap een mooie collectie rijker van een beroemde bibliothecaris.

Menno Polak en Jos Biemans,
Conservatoren Bijzondere Collecties UvA

TIELE-SCRIPTIEPRIJS 2009 EN 2010

De uitreiking van de jaarlijkse Tiele-scriptieprijs vond op 22 maart 2010 plaats tijdens het symposium 'Hoe doen zij het?'. De scriptie-

prijs 2009 ging naar Richard Velthuisen voor zijn scriptie: *De verovering verslagen. De reactie op de Glorious Revolution in de Engelse en Hollandse pamfletten van 1688–1689*. De scriptie toont hoe de boekwetenschap voordeel ondervindt van de digitalisering van historische bronnen als pamfletten, schotschriften en lofgedichten. Het juryrapport kunt u nalezen op www.tiele-stichting.nl.

Ook in 2010 schrijft de Tiele-Stichting weer een scriptieprijs uit voor de beste scriptie op het gebied van de boekwetenschap. In de jury hebben dit jaar zitting: dr. Lizet Duyvendak, universitair hoofddocent Letterkunde aan de faculteit Cultuurwetenschappen van de Open Universiteit, drs. Pierre Pesch, bibliothecaris van het Rotterdamsch Leeskabinet en lid van de redactie van het Jaarboek van de NBV, en dr. Joost Kircz, lector Elektronisch Uitgeven bij het Domein Media, Creatie en Informatie van de Hogeschool van Amsterdam. Voor meer informatie over de inzending kijkt u op onze website: www.tiele-stichting.nl.

HONDERD JAAR PRIVATE PRESS IN NEDERLAND, 1910-2010

TENTOONSTELLING

Van 20 november 2010 t/m 20 februari 2011 organiseren de Koninklijke Bibliotheek en Museum Meermanno | Huis van het boek de tentoonstelling 'Het ideale boek'. De tentoonstelling geeft voor het eerst een overzicht van de honderdjarige Nederlandse private press-beweging. Deze bestaat uit mensen die – strevend naar Het Ideale Boek - thuis boeken maken in kleine oplagen, op bijzonder papier, vaak met een speciaal gemaakt lettertype en mooi verzorgd. Het overzicht varieert van het idealisme van de pioniers, J.C. Bloem, J. Greshoff, P.N. van Eyck en J.F. van Royen, tot de enthousiaste en pragmatische drukkers die tegenwoordig in de marge van het boekenvak opereren. Het overzicht loopt van op een handpers gedrukte boeken, via rijmprenten en bijzondere oorlogsdrukken (denk aan H.N. Werkman) naar de hedendaagse digitaal gemaakte boeken. Deze veelzijdige tentoonstelling laat het allemaal zien met unieke documenten – foto's, schetsen, brieven, beeld- en geluidsfragmenten – en met prachtige boeken die in de hand genomen kunnen worden door de bezoeker. De tentoonstelling eindigt met een staalkaart van 'Mooi marginaal', hedendaags bijzonder drukwerk. Bij de tentoonstelling worden een lezing van Gerrit Komrij, masterclasses en een serie andere activiteiten georganiseerd. Zie hiervoor: www.meermanno.nl.

PUBLICATIE EN WEBSITE

Bij de tentoonstelling verschijnt een rijk geïllustreerd boek dat mede dankzij een financiële bijdrage van het Frederik Muller Fonds tot stand kan komen: Paul van Capelleveen en Clemens de Wolf (red.), *Het ideale boek. Honderd jaar private press in Nederland, 1910–2010*, Uitgeverij Vantilt, Nijmegen, 248 pp., 240 ill., € 34,95. Het boek verschijnt ook in een Engelse editie. Een speciale website met honderden afbeeldingen is vanaf 19 november 2010 te raadplegen via: www.kb.nl/privatepress.

Het SIOB bij de Tiele-Stichting

De Tiele-Stichting is verheugd te kunnen meedelen dat het Sectorinstituut Openbare Bibliotheken zich per 1 september 2010 heeft aangesloten bij de Tiele-Stichting.

Het SIOB komt voort uit de Vereniging van Openbare Bibliotheken, die tot 2010 aangesloten was bij de Tiele-Stichting. De VOB werd per 1 januari 2010 gesplitst in drie organisaties: VOB, Stichting Bibliotheek.nl en het SIOB. De taak van het SIOB is het in opdracht van het ministerie van OCW coördineren van alle plannen die erop gericht zijn de bibliotheeksector te vernieuwen en versterken. Het gaat hierbij dus niet om plannen die direct leiden tot producties en activiteiten voor het publiek, maar om plannen die ertoe leiden dat de sector als geheel beter functioneert.

Leo Voogt, voorheen directeur van Museum Meermanno | Huis van het boek, is met ingang van 1 juni 2010 aangetreden als directeur van het SIOB.

Nieuwe directeur Museum Meermanno

Per 1 augustus 2010 is Maartje de Haan (1963) benoemd tot directeur van Museum Meermanno | Huis van het boek in Den Haag. Zij was voorheen werkzaam als conservator tentoonstellingen bij het Van Gogh Museum te Amsterdam. Hier was zij ondermeer verantwoordelijk voor de exposities 'Avant Gardes' en 'Paul Gauguin, doorbraak naar de Moderniteit'. Bij Museum Meermanno zal Maartje de Haan zich inzetten om het museum onder een breder publiek bekendheid te geven, zonder aan kwaliteit en verdieping in te boeten.

Tiele-leerstoelendag 2010

Op vrijdag 3 december wordt voor de derde keer de Tiele-leerstoelendag gehouden, wederom in Museum Meermanno te Den Haag. Op deze middagbijeenkomst - speciaal bedoeld voor degenen die de Tiele-Stichting mogelijk maken, zoals de aangesloten organisaties en instellingen, de sponsors en de donateurs - zullen de Tiele-hoogleraren in korte presentaties iets vertellen over boeiende en verrassende aspecten van hun werk in het boekhistorisch onderwijs en onderzoek.

Na deze presentaties volgt een korte inleiding op de tentoonstelling in Meermanno 'Het ideale boek. Honderd jaar 'private press' in Nederland, 1910-2010', die men ook kan bezichtigen. De middag wordt afgesloten met een borrel. Houdt u voor meer informatie onze website in de gaten: www.tiele-stichting.nl.